

- Nem látta az öreget?
- Nem.
- Egyre itt **kellett** volna lennie.
- Meglehet, hogy nem is jön vissza...
- Magam is örövendék. Igazán nem szeretném, hogy a 29-esen dolgozzon.

GIUSEPPE VALENTINI: EMLÉKEZZ!

Munkatársunk, Mária Béla fordításában ide iktatunk a mai olasz háborús költészetből egy darabot, az olasz háborús propaganda és a „hamis tudat” költészetének adalékakép’.

Haláltól övezett fiatalember,
 mosolygós, huszéves olasz,
 aki elmentél, vagy elmenőben vagy,
 véd emlékezetedbe számos ellenségedet,
 köss csokrot belőlük és tűzd szivedhez!
 Eljön még a bosszú órája!
 Emlékezz: jusson eszedbe az éhség,
 a büszke, kegyetlen, kínos éhség,
 mit vándor őseid elszenvedtek,
 kik megműveltek tengerentúli földeket,
 hogy mások kétes gazdagságát gyarapítsák!
 Emlékezz: jussanak eszedbe az igazságtalanságok,
 melyekkel megakarják kötözni
 szegény és bátor hazádat!
 Emlékezz a könnyekre, a verejtekre,
 és a vérré, mit elraboltak tőlünk!
 Nagy a világ és Afrika messze van,
 de Itáliáért halsz meg, ha meghalsz!
 Énekelve rohansz sorsod elébe,
 vasbaöltözve indulsz el és az anyád könny nélkül
 fog szenvedni, mert tudja: így kell lennie!
 Ő kísérte el apádat is a nagy háborúba
 és amikor apád elment, zokogott.
 Most nem sir: ismeri a végzetet,
 tudja, hogy fia most nem az övé!
 Vidd el gondolatban az ő képmását magaddal
 és bosszuld meg az ellenségen az ő fájdalmát!
 Kétszer is megtámaszkodott ő egy fegyveren,
 kétszer is végig simogatta kezével
 a csukaszürke egyenruhát, mint egy vak.
 Emlékezz és akkor egyenesen fogsz haladni a cél felé:
 a sok ellenség teszi erősebbé a kart!
 A világ nagy és Afrika messze van,
 de téged Benito Mussolini vezet!
 Eljön még a bosszú órája:
 haláltól övezett fiatalember,
 hős olasz, ki megostromlod a sorsod!

ERNST GLAESER: DER LETZTE ZIVILIST
 (Europäischer Mercur, Paris 1936)

A regény nagyszabású kísérlet a weimari-Németország utolsó éveinek költői megragadására. Anyaga az 1927-1933-as német évek, illetve a nemzeti szocializmus hatalomra kuszása. A regény központi figurája J. C. Bäuerle, a polgárosult Amerikában nőtt

fel, ott gazdagodott meg, az erők szabad érvényesülésének köszönheti karrierjét s a szabadság polgárosult fogalma szent előtte. Szent azért is, mert apja a szabadság tisztelete miatt emigrált Amerikába a poroszok elől. J. C. Bäuerle azonban Amerikában is német maradt. S ha hagyományos poroszgyűlölete miatt keserű és idegen volt előtte a világháborúban küzdő Németország, a meghatódás és hazatalálói öröm mámorában fogadta a felfogása szerint poroszellenes, szabadsághoz visszatért weimari-alkotmány paragrafusait. Ebbe a Németországba már hazamehet. És hazamegy. A maga hazára találása és a délnémet táj ragyogása fényében lányával új életet kezd. S már élvezné az új élet, az új munka gyümölcsét. Már meg volt a hazatérésekor vásárolt birtokon az első szüret. Hálanap, hálaünnep tartását határozza el. Ezen az ünnepen azonban — mint szemelvényünkéből kiderül — ismét a régi, gyűlölt porosz szabadságellenes Németországgal kerül szembe. Ismét emigrál. Ez a regény fő ága, mély körül szélesen szövődik a regény színes cselekménye, anélkül azonban, hogy — egy halványan kirajzolt és kevés szereplő figurán kívül — a hitlerizmus előretörésével szembekerült erőket érzékeltetné. Ezért végződik a regény rezignációval.

Éjjel tizenkét óra. Hangosan és dörögve tör elő az ének a sátorból. A bor áztatja a földet. Az ökör elfogyott. Most nagy tálakban kolbászok gözölögnek és a cipókat, mint valami lapdákat dobják az asztalokra. Az Odenwald-Verein kollektive részeg. Egyre egyesületi himnuszát énekli, amit Allwohn apó költött:

*Ej, mi zöldek a hegyeid
Ej, mi kedves ez a táj
A jó törpék országában
Vándorolni sohse fáj...*

A parasztok közbe ordítanak. Tudják, hogy a zöld hegyekkel és a kedves tájjal mi van. De ime jön a sör, a szőke habzó, würzburgi sör, agyag korsóban. Az ének elvész az általános lelkendezésben s élesen, csap bele a zene: „Nem megyünk mi innen el...”

J. C. Bäuerle Schrader asztalánál ül. Érezte a bor hatását s a sátorban levő emberek hangos öröme felhangolta. Schradernek ugyan ismét szomorúság-rohama van. Udvarias, agresszivitás nélküli szomorúság ez; — Aschaffenburg kereskedelmi tanácsos viszont oly' mókásan vigyorog maga elé, hogy pofacsontjain a pirosuló hús rezeg. „Egy ilyen népünnepély” — mondotta Bäuerlenek szinte gyengéden — „egy ilyen népünnepély a legvidámabb dolog a világon.” Erre egy kecskefogó két újabb hordó sörrel érkezik és fent a színpadon hirtelen Gambrinus isten látható, retekkel és répával a feje körül, magasra emelt komló botjával, amint kiáltja: „A pillanat most az enyém!” Micsoda zajongás és nevetés követte! A férfiak virsliket akasztottak a fülük köré és így táncoltak az asztalok közt és a pódiumon ujjongva, mintha csak most kezdődne az igazi ünnep. Aschaffenburg kereskedelmi tanácsos el volt ragadtatva, sört ugyan nem ivott, de bort, bort, képzeljék, három pohárral! És Allwohn apó feléje koccintott s amikor a kereskedelmi tanácsos azt mondta, hogy „jókedv”, akkor az öreg fölnevetett és elkiáltotta magát: „Na, te szegény zsidócska...” Pompás volt! Évekkel ezelőtt érezte magát ilyen jól a nép közt a kereskedelmi tanácsos. És egyáltalán nem félt. Nem, — ahol Bäuerle ül, ott nincs semmiféle gyűlölködés. Gondolkodik és iszik, így, három pohárkával és a gond tüstént elmúlik. Holnap megbizsa a könyvelőjét, hogy vásároljon be bort. Mert a kereskedelmi taná-

csosnak csak vérbélű narancs-likőrje van odahaza a faliszekrényben arra, az esetre, ha valaki valami erőset akar.

— Igyál! Igyál! Igyál, testvérkém! Hadd a gondot odahaza!...

— Igen, igen! — kiáltja Aschaffenburg Bäuerle fülébe. — Félre a gondokkal, félre a szomorúsággal! — és sulyos felső testét a zene ütemére ringatja és vele ring előtte a bor a pohárban.

Bäuerle átnéz az asztal fölött. Hát ez micsoda? A sátorban egyre több az ember. Vajjon duplán látok? Nem, ide egyre többen jönnek. Csoportokban. Bőr lábszárvédő a lábukon. Hogyan? Nem táncolnak, nem énekelnek, a sátor fala körül szorongnak. „Hé, Henrici!” Henrici jön s sanyanu ábrázatot vág. „A fene ette” — mondotta. Johann Caspar alaposan megnézi a termet. Táncolnak, isznak, nevetnek és kurjongatnak, mint az előbb. Váratlanul azonban valami történt. S ez a valami leleselkedik, mint a fagy a köd mögött. Bäuerle körül tekint. Itt áll Allwohn apó az asztalon, sétatálcáját behajtott balkarjára helyezi és úgy tesz, mintha hegedülne. Itt terpeszkedik Aschaffenburg a széken. A szemei félig csukottak, énekel. Mit énekel? „...ó hagyd a gondot odahaza...”

— Félre a kísértetekkel — mondja Bäuerle és telitölt egy poharat Henricinek. A gazdatiszt iszik, a párok sodródnak a sátor alatt, ingujjban ül a zenekar a pódiumon és fujja szakadatlan.

De mi ez? A zenekar abbahagyja a tánczenét és egy más dalba megy át, *Német, német, német Rajna te légy örökre örömm.* És ezután nagy ütés a dobba, a párok megállnak. *Egy szó zajlik, mint ég dörgés, mint kard csengés s hullámverés...* Bäuerle felugrik. Mint valami fal, áll a tömeg a sátorban és éneklí a dalt. És ez mi? Felemelik a karjukat.

Az első strófa elhangzott, amikor Allwohn apó az asztalra, ugrik. A karját fölemeli, mint valami próféta. „Nem tűröm!” — ordítja — „itt mi német ünnepet ülünk és egy zsidó ül az asztalnál. Egy zsidó!”

És Aschaffenburgra mutat, aki a bortól vidáman a megváltozott világba mered.

— Megőrült? — kiált Bäuerle és megragadja Allwohn apót a lábánál. Ez azonban a kezeit tölcséreként a szája elé emeli: „Ki a zsidókkal!” — kiáltja. „Ki a zsidókkal!”

És a sátor visszhangozza kiáltását. És orkánná nő. „Ki a zsidókkal!” Bäuerle a szinpadra ugrik. „Nyugalom!” — kiáltja. Az ordító tömeg azonban mem hallja. Mint valami antik kórus lép elő az Odenwald-Verein és bög: „Ki a zsidókkal!” Az asztalok között állnak a fiatal legények: „Ébredj, Németország!” — bömbölik. Bäuerle szemei egy pillanatra vérbe borulnak. Hallja, amint a háta mögött Henrici valamit a tüntetésről mond. Erre hirtelen egész józan. Látja Schradert és Aschaffenburgot a kijárat felé futni: „Önök itt maradnak!” — kiáltja Bäuerle. Azok azonban már kint vannak az éjszakában. Nevetés kíséri őket. A sátor közepén a posta titkár, Dern áll. És körülötte fiatalok.

— Ki bántja; magát? — kiáltja a postatitkár Bäuerle felé, — miért izgul annyira? — Johann Caspar azonban nem válaszol neki. A zenéhez megy. „Csomagoljanak!” Azután a szinpad szélére lép. „Vége!” — kiáltja. — „Vége az ünnepnek!”

Erre nevet. Derű. Erős és hangos a nevetése. Vele nevetnek körülötte az S. A.-emberek és csakhamar az egész sátor nevet. Dern felugrik a szinpadra. Igen, vége, kedves Bäuerle, de ezek előbb még hegedülnek neked valamit.

Ott áll s valamennyien úgy néznek föl rá, mintha manna volna, a kezében.

— Ki teszi tönkre a középosztályt? — kiáltja Dern.

— A zsidók! — válaszolja a kórus.

- Ki csalja **meg a parasztot?**
- A zsidók!
- Ki veszi el a munkástól a hazáját?
- A zsidók!
- Ki mérgezi meg a fajtánkat?
- A zsidók!

Hatalmas volt a kiáltás. Bäuerle egyedül áll Dern mellett. Szögestül szaggatja a tölgyfalevél díszeket. „Ez tehát kielégíti őket”, — gondolja — „ebből vajjon megélhetnek?” És hirtelen megint kitör az ének. A zene belevág. Igen, a zene játszik nekik. A sátorban valamennyien felemelik a karjukat. És négyszáz torokból tör elő: *Előre mind a barna zászlóaljok. Az S. A. vonul feszes biztosan...*

Csendben hagyja ott a színpadot Bäuerle. Az éneken át úgy megy, mint valami tengeren. Látja a tüzelő arccokat. És úgy érzi, mintha vére messze föl, egész a sátortető gerendájáig verne.

A gazdasági lak lépcsőjén Degerloch kisasszony áll. A kezeit kitérte. Zavart, gyengéd mozdulattal rebeg az ajka. „Oh mily megható”, — mondja Bäuerlerek, aki Henricitől követve szótlánul az előcsarnokba lép.

Bent ülnek Schrader és Aschaffenburg. A kereskedelmi tanácsos Bäuerlere ront. „Ilyesmit” — kiáltja. — „Ez az Allwohn apó, öt évvel ezelőtt még pénzt adtam neki, hogy Odenwald ódáját kinyomtathassa és most...” Aschaffenburg sir. Bäuerlere támaszkodik. „Bocsásson meg” — mondja. — „**Bocsásson meg, amiért személyem megzavarta az ünne-
pélyt.**”

Bäuerle hallgatagon jár fel-alá. Mi baja volna neki Aschaffenburggal? Németországgal van baja. Azzal a barbarizmussal ott a sátorban. Azzal az árulással, amit azok ott bent elkövettek. Azzal az örülettel, ami alatt kivirágzottak, mint az arzenikum evők.

— Nem! — kiált hirtelen és dobant a lábával, **mintha a holtakat** akarná tanuba idézni — nem! — Azután figyel.

„A franciákat, akarjuk megverni” — dörög a sátorból. Ekkor felemelkedett a gazdatiszt. A kapcsolóhoz ment és eloltotta az ünnepi sátor világítását.

W.: DAS STUMME DEUTSCHLAND REDET (Gespräche mit Deutschen.)

(Verlag „Die Liga” Zürich, 1936.)

Egy Svájcban élő német újságíró, W. évtizedes távollét után ismét felkereste szülőföldjét, hogy közvetlen tapasztalatból, a Harmadik Birodalomban élő volt iskolatársaival folytatott beszélgetésekből nyerhessen betekintést a német középrétegek tényleges helyzetébe és ezen keresztül a náci-rezsim strukturális problémáiba. Példás tárgyilagossága és kitűnő felépítése ellenére súlyos hiánya a könyvnek, hogy nem tartalmaz az ipari munkás és parasztosztályok helyzetére vonatkozó beszélgetéseket is. Az alábbiakban W. egy nagy német kiadóvállalat nácilektorával folytatott beszélgetését közöljük, akiről joggal tehető fel, hogy minden túlzás nélkül jellemzi a barna kulturviszonyokat. (M. É.)

„Kényszernáci”-nak nevezte egy ismerősöm, az egyik I. G. telep kémikusa azokat a horogkeresztes jelvényű fiatalembereket, akiket a vállalkozók röviddel a rezsimváltás után egyenként vagy csapatostúl az üzemeikbe hoztak. Mindenütt ott találni őket, ahol kissé túlhamar kellett gleichschaltolni, a kereskedelmi irodákban, az áruházakban, bankokban, a volt világlapok szerkesztőségeiben. Ámbár egyszerű alkal-